

X.

Štít a jeho kusy.

Štít jest v heraldice české název té části zbroje, která ve válečnictví správně česky pavéza slove. Není pochyby, že štít, který byl do války nesen, také byl ozdobován tím, co se stalo později dědičným znamením, totiž že byl buď pomalován aneb nějaké znamení zlaté neb stříbrné na štítě přibito. Kosmas klade v ústa císaři Jindřichovi, l. 1040 na Čechy táhnoucím, hrozbu: Já vám ukáži, kolik mám malovaných štítů. (Font. r. B. II. 80.) Z přibité věci vyvinulo se erbovní znamení, byl-li štít pomalován jednou neb několika barvami, povstaly z toho tak zvané heraltské neb čestné kusy, jež my nazveme zkrátka jen kusy. Při popisování jednotlivý kus se nazývá polem.*)

Nejstarší tvary heraldických štítů nacházíme na pečetích panovníkův, pánů a zemanů své doby a podlé libosti svých pánů štítové od jednoduché podoby trojhranné záhy přecházeli k rozmanitým tvarům mnohohranným a zvláště později všelijak zakrouceným. Již v samých začátcích české heraldiky štíty od sebe se dělí a podle toho, jsou-li vrchní rohy na štítě více méně méně zakulacené nebo končité rozličné druhy vyčísti můžeme. Štít knížete Vladislava (1110—1125) jak jej na mincích jeho vidíme, neměl rohů odříznutých, ale Soběslav (1125—1140) a Vladislav II. (1140—1173) měli rohy štítův svých hodně zaokrouhlené; méně okrouhlé byly rohy na Bedřichových štítech (1173—1189. — Pam. arch. XI, seš. 3, 5, 13). Na pečetích panovníkův 12. a 13. století také se většinou jen štíty se zaokrouhlenými rohy spatřují, aneb bývá tupý roh. (Ostré rohy miloval Přemysl II.) Dvojí tento druh štítů spatříš také na romanských kostelích v Záboří u Tynce n. L. a u sv. Jakuba u Kutné Hory, tam lovec na lva dorážející kryje levé rameno štítem nahoře zakulaceným a zde postavy dárce a knížete mají vysoké štíty s rohy jen málo uříznutými. Nad tympanem romanského portálu v Hrusickém kostele zachoval se nám štít kamenný, čtverhranný, na čtyři pole rozdělený, jehož první a druhé pole ozdobeno jest křížem,

---

*) Staří Čechové pojmy štít a pole nemátli, jako nynější jich potomci. Říkalo se tedy, že páni z Rožmberka nosili růži na štítě, ale erb pánů Hradeckých že byl rozdělen na pole a že v jednom takovém poli modrém měli zlatou růži.

třetí květem lilie a čtvrté prázdné zůstalo. Že tu štít, buď Ostrovského neb Svatoprokopského kláštera máme, každý pozná podle předmětů na štítě se nacházejících, kříže, znamení Spasitelova a lilie benediktinské, která symbolem kněžského stavu jest a nejen s podobou mnicha na tympanu souhlasí, jenž v levé ruce květ lilie drží, nýbrž i s erby klášterův Kladubského, Oseckého, Svatoprokopského, kapitoly Mělnické a města Litomyšle (prvotně klášterního) souhlasí. Na příklad, jak chodilo u pánů, proběreme nejstarší pečeti Vítkovcův. Štíty se zaokrouhlenými rohy našli jsme u Vítků z Prčice (1220), Vítků z Klokot (asi 1240), Budivoje z Krumlova (1259), ostré u Vítků z Krumlova (1259—1277), Budivoje odtudž (1264—1272), Závaše z Falkensteina na trojích, a Voka z Krumlova na dvojích pečetích, podobněž i u ostatních větví Vítkovcův. Všechny tyto osoby mají boky u štítů vyduté, ale pan Vok z Rožemberka (1257) drží štít čistě trojhranatý, kterýž si l. 1261 zase vydutým zaměnil. Také na pečeti Vítků z Hradce (1255) jest čistě trojhranný štít. Ve Velislavově bibli z konce 13. st. jsou štíty o stejných třech stranách a také trojhranné, podlouhlé s odkrojenými rohy. V nejstarší naší větší sbírce malovaných erbů (1338) v zámku Hradeckém spatřují se štíty trojhranné s vydutými rohy, ale vrchy jich jsou vykrojeny.

Trojhranný tvar štítu dlouho se drží. V 15. století znenáhla mizí ostrý zpoděk a štít se zaokrouhluje. Vedle množství stejných štítů našli jsme zvláštnost na pečetích Jana z Vartemberka (1376—1380, v archivu musejním). Polovičný štít má zpoděk rovný, jako by bylo kus čtverhranu, na vrchu jest každé pole zaokrouhleno ale tak, že pravé jest nižší a levé vyšší. (Vzácná libůstka.)

Trojhranný štít ustupoval tarči, která se poznává po výkrojků zakulaceném na přední straně štítu, do něhož se turnajské kopí založilo. První tarčovitý štít spatřuje se na pečeti Břenka ze Skály v archivu knihovny Pražské (1378). Jiné takové štíty jsou Jiřika od Dubu (1502), Kunata Pešika (1512 v Komárově), Tasa z Peruce na náhrobku v Hořovicích a j. Hájek má 10 takových erbů v úvodu své kroniky (1540). Na štítě Jindřicha Smiřického ze Smiřic († 1569) nachází se dotčený výkrojek na obou stranách štítu. Ačkoliv v Němcích podobné štíty velice se rozšířily, u nás nedošly oblíbenosti a záhy ustoupily francouzským štítům, které od vrchu dolů čtvercům se podobaly, ale dole končily zakulaceným tvarem. V 17. st. začaly u nás též barokové podoby štítů a rozmohly se na úkor všech dřívějších pěkných tvarů heraldických takovou měrou, že nyní heraldickému umění s velikými obtížemi bojovati jest, aby zase staré formy heraldické došly své platnosti, ovšem v rouše novověkém. Tolik o tvaru štítu.

Části štítu mají svá jména. Horní jeho část slove vrch, dolní zpod neb zpoděk, co jest mezi nimi, boky. Co jest prostředek, samo sebou jest zřejmo. Němci mu říkali srdce. Důležité jest věděti rozdíl stran. Pravidlem v heraldice od jakživa platným jest, že pohlížejícímu na štít jsou všechny věci na štítě v levo, které v obyčejném životě v pravo

bývají a naopak vše v pravo, co v obyčejném životě v levo bývá. Příčina toho jest, že jmenovati máme strany na štítě tak, jako bychom za ním stáli a jej oběma rukama drželi aneb vmyslili se, že stojíme na místě rytíře, který se o štít levou rukou opíral. Jakož pak se v živobyčí pravá strana za vzácnější pokládá, tak i u štítu pravá strana vzácnější jest.

Podle toho jest u štítu pravý a levý bok. Znamenáme-li tři konce štítu písmeny, znamená A pravý vrchní, B levý vrchní roh a CD spodek. AB jest vrch, AC pravý bok, BD levý bok. U A jest na štítě první místo a u B třetí místo, u C sedmé a u D deváté. Je-li totiž štít rozdělen, jest 1., 2. a 3. pole vrch štítu nebo horní místo. 7., 8., 9. jest zpoděk štítu nebo dolní místo. 5. jest střední místo, střed (srdce), 4. jest pravý, 6. levý bok prostředku neb srdce. 1., 4., 7. (na okraji AC) jest pravá nebo přední strana štítu. 3., 6., 9. (na okraji BD) jest levá nebo zadní strana štítu. 2., 5., 8. nazývá se místo pruhu kolmého (popruhu), 4., 5., 6. nazývá se prostřední místo.

Malý štít ve středu umístěný nazývá se štítkem (středním štítem). Má-li štítek ještě menší štítek na sobě, nazývá se onen středním štítem, tento štítkem.

Strany postavení jednotlivých obrazů erbovních sluší pamatovati, že, které k pravému okraji postannímu obráceny jsou, v pravo obrácenými se nazývají a které k levému okraji postrannímu, v levo obrácenými slovou. Které obrazy od dolního okraje k vrchnímu okraji se nesou, nazývají se vzhůru obrácenými, naopak dolů obrácenými nebo převrácenými.

Přední místa ve štítu náležejí horní a pravé straně.

Nejvzácnějším jest pravý horní kout, a pročež popisuje-li se štít, začíná se vždy tou částí, která v pravo a nahoře jest aneb jak se po heraldicku praví, části tyto napřed se opovídají. Nejprve jmenovaná barva nebo figura jest tedy ta, která v pravo neb nahoře začíná.

Také se užívá výrazů vpředu a vzadu v erbovních znameních (často v německých majestátech), jmenují se předními, která v pravé polovici štítu se nalézají a zadními, která v levé se spatřují. O obrazu na prvním místě dí se, že vpředu nahoře se nalézá a o obrazu na místě devátém, že dole vzadu se spatřuje.

Štíty bez obrazů a bez rozdělení, jen jedinou barvou malované nazývají se prázdnými a jsou-li od majetníka k tomu určeny, aby budoucně na nich obraz upravil, na který čeká, nazývají se štíty takové očekávacími. Příkladem očekávacího štítu nám může být i štít Falcké větve Wittelsbašského rodu, která ztrativši kurfirstskou hodnost l. 1623, nosila jen prázdný červený štítek odloživši říšské jablko, znamená to úřadu arcitruksasa a to až do dosednutí svého na Bavorský trůn.

V Čechách máme prázdných štítů dosti, ale ne očekávacích; naše prázdné štíty vyloží se tím, že z nich erbovní znamení se sňalo a dalo na helm za klenot, jakož jinde bude vylíčeno. Takový je ku př. erb Svaška z Podolí (1436, arch. Hradecký), jenž na přilbici rybu měl, kterou i po-

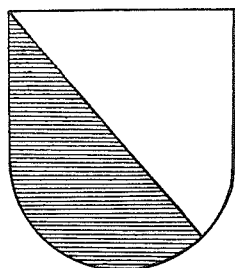
tomci jeho Čáslavové z Podolí na štítě nosili. Podobně Přibík z Bratříkovic dal si svou lišku na přílbici (1477) a bratr jeho Jan Liška ji měl na štítě téhož roku v Telči. Že by jiní národové ve svých heraldikách si byli tak vedli, nevíme. Doložíme ještě, že se vyskytují také štíty pouhou kožešinou potažené beze vsí figury (cizozemská zvláštnost).

Než přistoupíme k rozboru kusů. Dělíme-li štít rozmanitými barvami, děje se to zpravidla čarami pravidelnými, které se táhnou od kraje až ke kraji a rozdělují celý štít. Všecko, co nedosahuje krajů, patří k obecným znamením. Tak ku př. krokev (pruh do úhlu) vladyk z Pacova jest kusem, ale krokev Tuchorských z Tuchořic (na náhrobku Anny Tuchorské ve Lhoticích 1567) jest obecní znamení.

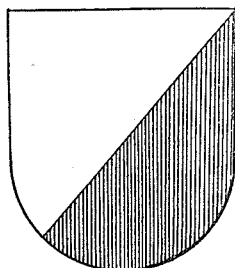
Podle směru čar dělíme kusy na dvě. Buď se táhnou celým štítem rovně od kraje až ke kraji aneb jiné rozdělovací čáře, aneb opouštějíce rovný směr vybíhají buď ve špice neb řezy aneb ohbi. Dvojí ten druh do podrobná probereme.

A. Kusy s rovnými čarami.

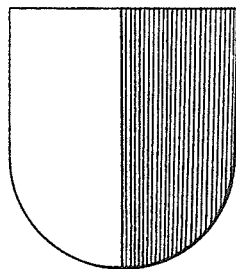
Svislá čára od vrchu štítu k jeho zpodu se táhnoucí nazývá se čarou podélnou aneb na zděl dělicí, vodorovná čára od boku k boku slove příčná aneb na příč dělicí, čáru z hořejšího pravého kouta do dolního levého se táhnoucí jmenujeme pokosnou neb pokosem dělicí (obr. 1.), čáru z hořejšího levého kouta do dolejšího pravého šikmou neb pošikem dělicí (obr. 2.). Štít svislou čarou rozdělený nazývá Dalimil polo-

Obr. 1. Štít pokosem dělený.

Obr. 2. Štít pošikem dělený.

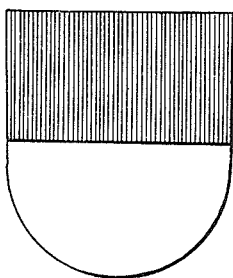
Obr. 3. Štít na zděl polovičný.

vičným mluvě o štítě pánů z Vartemberka. Podobných štítů bylo velké množství. V majestátech 16. st. se popisuje takový štít, že jest zhora dolů na dvě polovice rozdělen. Jestliže příčná čára štít dělí, sluší jej nazývati na příč rozděleným (obr. 4.). Pro stručnost rčení doporučí se říkati na zděl polovičný (obr. 3.) a na příč polovičný (obr. 4.) a tak krásné mluvy našich předků následovati.

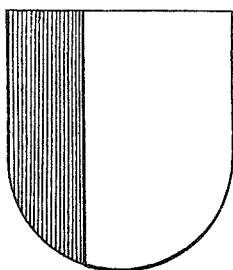
Pošikem rozdělený štít měli pánové z Miličina r. 1284 černý a zlatý, pokosem dělený měl l. 1418 Jan Mladenec z Miličina. Za staré doby nic na tom nezáleželo, zdali štít pokosem neb pošikem dělen byl. M. Kolář domníval se, že v rodinách jednotlivých původní štít hlavě rodiny náležel

a opočného směru štít mladším členům rodiny nebo rodinám a větvím mladšího původu stačil; ale dokladů k tomu nelze najít. Naopak ku př. Jan ze Smiřic má na pečeti l. 1427 (arch. kapitul.) pošik, v l. 1428 (archiv Roudnický) pokos.

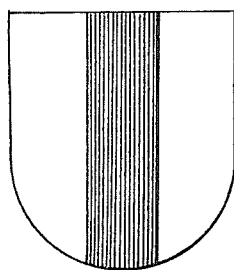
Když třetina štítu na pravé jeho straně čarou svislou se oddělí, obdržíme pravou stranu (obr. 5.) (ovšem jiné barvy než jakou štít má) jako u vladyk Chotků z Vojnína (červené a bílé pole 1482) a když levá třetina se oddělí, levou stranu jako u vladyk ze Hřebečnick (1450).

Obr. 4. Štít na přič polovičný.

Obr. 5. Štít s pravou stranou.

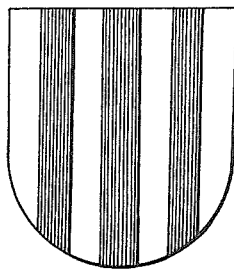
Obr. 6. Kůl.

Rozdělí-li se štít dvěma čarami tak, že každé ze tří míst jinou barvu dostane, obdržíme dvakrát nazděl rozdělený štít, pro něž v české heraldice příkladu nevíme.

Je-li štít ve třech rozdělený jen dvojí barvy, tak že prostřední pole jinou barvu má, než ostatní dvě postranní, nazývá se prostřední místo kolem (kůl obr. 6.), jako vladyk Španovských z Lisova a Mitrovských z Nemyšle, z nichž onino mají bílý kůl na černém, tito bílý na červeném štítě.

Abychom rozdělili štít v několik částí, rozměříme vrchní kraj štítu na stejné části a táhneme celým štítem dolů tolik paralelných čar, kolik bodů dělicích kraj ten má.

Rozměříme-li na příklad kraj štítu na tři části, obdržíme čtyři místa štítu a štít jmenuje se třikrát nazděl rozděleným; dělíme-li čtyřikrát vrchní okraj, obdržíme dva pruhové neb sloupce; dělíme-li pětkrát kraj, obdržíme pětkrát nazděl rozdělený štít atd. (obr. 7.). Pravidlem tedy jest, že lichým počtem čar dělíme štít na tolik částí, kolik čar jest v rámci štítu (ačkoliv vždy o jednu část více napočteme); sudým počtem čar když dělíme štít, povstane polovičný počet kolů, co čar jest. Od sedmerého dělení štítu počínaje nazývá se štít svisle pruhovaný, na př. červeně a bíle pruhovaný štít Šafgočů.

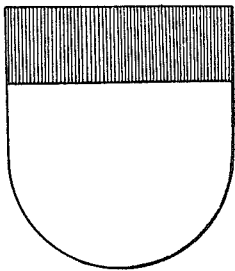
Obr. 7. Tři koly neb kolmé pruhové na štítě.

Je-li více kůlů na štítě, nemůže každý jednu třetinu (nebo dle některých heraldiků také dvě sedminy) štítu zabírat, nýbrž při dvou připadá jedna pětina, při třech jedna sedmina štítu na každý kůl. Kůl polovičný,

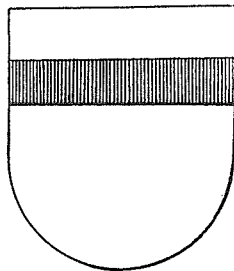
po česku též kolec řečený, zabírá jen šestinu štítu; zaujímá-li jen dvacítu část štítu, nazývají jej štrychem. Jsou-li dva štrychy tak blízko sebe, že s prostorou mezi nimi ležící zabírají třetinu štítu, nazývají se dvojakými kůly, tři takové štrychy trojakými.

O rozdělení na přič štítě již svrchu jsme mluvili a zbývají nám nyní jen rozmanité druhy jeho. Vrch nebo vrub štítu (obr. 8.) povstane, když dělicí čáru pošineme ze středu nahoru na konec vrchní třetiny štítu. Pruh takto povstálý nazývá se vrchem nebo vrubem (červeným na stříbrném štítě u knížat Lobkoviců). Bývá-li pod pruhem tímto úzké místo jiné barvy, říkají, že jest podepřen, bývá-li takové místo nad pruhem, říkají, že jest překročen (obr. 9.), přestoupen (u vladyk z Chrastu na Žďáře a u vladyk z Mostku).

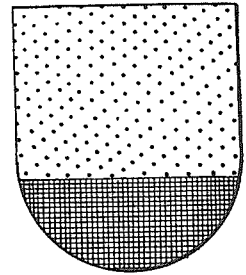
Zpodek štítu dostaneme, pošineme-li dělicí čáru ze středu na konec spodní třetiny štítu (obr. 10.).

Obr. 8. Vrch štítu.

Obr. 9. Pruh překročený.

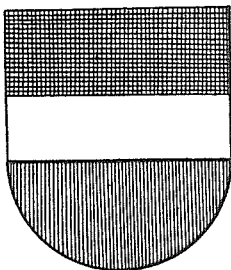
Obr. 10. Zpodek.

Vrch neb spodek bývají místo rovné čáry omezeny též vypouklou nebo vydutou čárou nebo místo nich podoba bývá kříže, jetele nebo lípového listu. Vladykové z Milonovic měli vedle šachované dolejší polovice štítu též tři lupeny.

Zpodek bývá někdy stupňovitý (erb bohatého Rotleva za Karla IV.), nebo místo něho nalézáme tři oblouky, ze kterých prostřední nejvyšší se nese, jako lev Žerotínský na podobných třech obloucích stojí. Takovým obloučkům tři hory říkáme a když jsou velmi úzké, půdou je jmenujeme. U městských erbů 16. st. skorem z pravidla jest zpodek trávníkem.

Rozdělíme-li dvěma čarami příčnými štít, jehož tři místa třemi zvláštními barvami se vyznamenávají, obdržíme štít, dvakrát na přič rozdělený, neb zkrátka trojdílný (clypeus tripartitus) (obr. 11.).

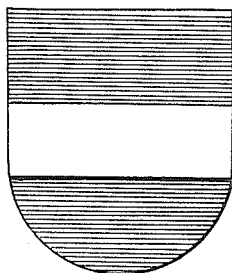
Dvěma čarami příčnými dělíce štít obdržíme pruh, když tři části štítu jen dvěma barvami označeny jsou: vrchní a dolní třetina štítu mají stejnou barvu, od které barva střední třetiny nebo pruhu se liší. Pruh černý na stříbrném štítě měli vladykové Račínové z Račina (obr. 12.).

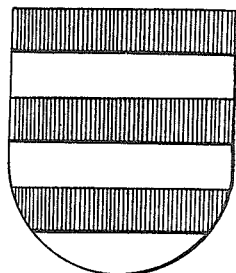
Obr. 11. Štít trojdílný.

Třemi čarami rozdělený štít nazývá se třikrát na přič děleným štítem čtyřmi čarami dělice štít dostaneme štít o dvou pruzích a vůbec lichým počtem čar dělení štítu se děje, a sudým počtem čar štít s polovičným počtem pruhů co čar jest obdržíme (obr. 13.).

A jako svrchu jsme na stejné části vrchní kraj štítu dělili a vždy o jednu část více na štítě obdrželi než dělicích bodů bylo, tak zde bok štítu podobně dělití bu-

Obr. 12. Pruhy.

Obr. 13. Štít o třech pruzích.

deme a vždy o jednu část na štítě více obdržíme než dělicích bodů bude.

Na náhrobku pana Mstislava z Chlumu (asi z r. 1300) jest štít tohoto pána čtyřmi čarami dělicími v pět částí rozdělen neb o dvou pruzích. (Obr. v Hradech XII., 300.) Potomci Mstislavovi, pánové z Chlumu a hrabata Slavatové z Chlumu a z Košmberka, měli štít pěti čarami rozdělený a o třech pruzích zlatých na modrém štítě. Příklad tento proto jsme uvedli, že se nám zachovalo blasonování nebo vypsání tohoto erbu z první polovice XVII. století v archivu Jindřichohradeckém. Charakteristickým pro heraldiku českou způsobem počíná se popisovati štít o třech pruzích zdola a praví se: štít, na němž sedm štrychů jest, první od spod a modrý, druhý zlatý, třetí zase modrý atd. Počítání míst, na která celý štít rozdělen jest nebo počítání štrychů nebude nám s podivením, poněvadž za starší doby ani Francouzové, ani Angličané, ani Němci štítů čarami svislými neb rovnými rozdělených jinak ve starší době nepopisovali. A jako na erbu pánů z Chlumu jsme viděli, že není nedotknutým dogmatem rozdělení štítu, aniž vázán počet pruhů, nýbrž v rozdílných dobách že rozdílně štít se dělival; podobně si vedli vladykové Horové z Ocelovic, u kterých v levé polovici štítu půlpruh jeden (Jan Hora r. 1532) s rozděleným ve tři části štítem (Jiřík Hora roku 1558), ba i s dvěma půlpruhy (Jáchym Hora roku 1620) se střídal.

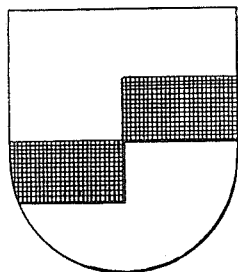
Druhý příklad, jak předkové naši blasonovali štít o třech pruzích, našli jsme v kosmografii Jana z Pouchova, jenž Anhaltský štít takto vypisuje: dříví postlané přes štít žluté a černé barvy a přes ně věnec routový. —

O počtu pruhů na štítě, o prostoře, jakou zabírají pruhy na štítě, platí totéž, co svrchu v tom ohledu o kůlech řečeno bylo. Polovičnému kůlu nebo kůlci obdobný jest pružec, dva nebo tři pružce, které se rozkládají na prostoře pruhu, nazýváme dvojakými nebo trojakými pruhy. Pruh, jenž blízko vrchního kraje štítu se nalézá, nazýváme pruhem vyvýšeným, sníženým pak ten, který nedaleko spodku štítu se nalézá. Vilém z Račina měl místo rodného pruhu ve středu štítu dva úzké pruhy

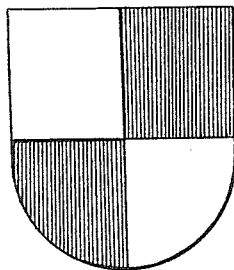
ve vrchu štítu s prázdným místem uprostřed a to vše na prostoře středního pruhu roku 1444 a štít ve všem vypsánému podobný má Václav ze Skuhrova r. 1449.

I kůl i pruh mohou býti uprostřed rovně nebo šikmo přeříznuty a jedna polovice výš nebo niž na roh druhé polovice pošinuta, čehož příklad máme na pruhu pošinutém vladyk, nynějších hrabat Gleysentalerů z Gleysentalu (obr. 14.).

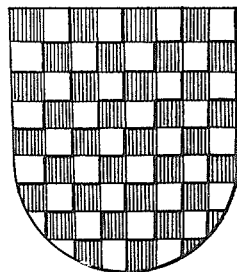
Na konci obou odstavců, kde jsme o kůlu a o pruhu pojednali, nebude nevhod podotknouti, že i kůl i pruh se střídají nejen u členů téhož rodu, nýbrž i u jedné osoby. Hrzek ze Stebna měl pruh ve středu štítu roku 1451 a r. 1467 kůl; Zvěst z Ejstebna měl r. 1564 pruh a Jan Zvěst z Ejstebna roku 1613 kůl. Ba v rodě vladyk z Valče tři pruhly Sezimy z V. roku 1455 se vystřídaly s dvěma kůly Anny z V., manželky Jana z Písnice r. 1533.

Obr. 14. Pruh pošinutý.

Obr. 15. Štít na kříž rozdělený.

Obr. 16. Štít se šachovnicí.

Rozdělíme-li štít na zděl a na příč zároveň dvěma čarami, které ve středu štítu se protínají, obdržíme štít rozečtvrcený nebo lépe díc na kříž rozdělený (obr. 15.). (Po takovém štítě obdržel Václav Křížan z Hrádku své jméno, jenž spolu na přilbě za klenot lodičku měl l. 1480.) Čtyři místa na štítě jmenují se pole a to první pole u pravého horního kouta, druhé pole u levého horního kouta, třetí pole u pravého dolního kouta a čtvrté pole u levého dolního kouta. První a čtvrté pole mívají touž barvu a podobně druhé a třetí: štít hrabat Voračických z Paběnic jest modrý a stříbrný na kříž rozdělený. Vypisujíce takový štít, následujme pořádku, jak tu byl vypsán.

Rozdělíme-li štít na příč jednou čarou a dvěma nazděl, obdržíme šest polí, jichžto barvy se střídají tak, že pole svými rohy se dotýkající stejnou barvu mají. Příklad: Vladykové z Miletínka na Časlavsku.

Také může býti štít jedenkrát nazděl a dvakrát, třikrát, čtyřikrát, na příč rozdělen, jako měli vladykové z Hoštic třikrát na příč a jedenkrát na dél rozdělený štít červený a stříbrný.

Když se štít stejným počtem čar (stejně daleko od sebe vzdálených) na dél a na příč rozdělí, obdržíme šachovnici a to o devíti polích jsou-li na štítě dvě čáry nazděl a dvě na příč. Jako dříve jsme činili tak

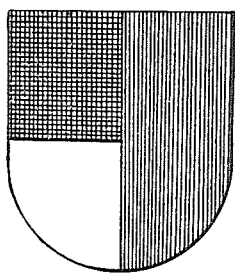

i zde vypisující šachovnici počneme barvou pole v hořením pravém koutě. Má-li šachovnice více než devět polí, pole jednotlivá se nepočítají a řekne se jen červená (neb černá?) a stříbrná šachovnice, jakou najdeš na štítě Kosořských z Kosoře (kosmografie Jana z Púchova) nebo Pařízků z Pařízku (Miltner, Privatmünzen und Medaillen). V pravo pošinutá pole šachovnice měli na svém štítě vladykové Stranovští ze Svojovic. Polovičného štítu pravou polovicí mají dnes žluté a černě šachovanou hrabata Dohalští z Dohalic po svých předcích a takový byl i štít Zachrastských ze Zachrašťan, Hamzů ze Zabědovic, Bořků z Miletínka, Boharyňských z Hrádku a j., kteří rodové všichni s pravou polovicí šachovanou také levou vystřídali. V hoření polovicí štítu měl šachovnici Jeronym z Hořeňovsi r. 1450 a jen hoření třetinu štítu šachovanou Hroch z Hořeňovsi r. 1371 (obr. 16.).

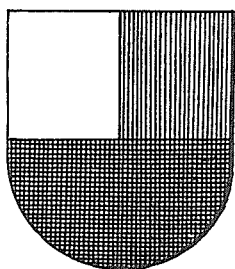
Je-li více čar na děl než na příč, obdržíme místo čtvercových polí šachovnice šindele. Ale heraldika stará není tak úzkostlivou, aby rozdíl mezi takovými poli činila anebo u téhož rodu přesného počtu polí šachovnice dbala: brzo jich více, brzo méně najdeš.

Vyzděný nebo čtverci tesanými rozdělený štít nazýváme též šachovnici, která má pole jednotlivá širší než vyšší, takže konec pole jednoho vždy na prostředek dolejšího dopadá.

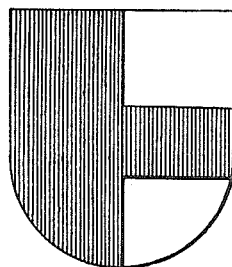
Rozdělíme-li v polovičném na zděl štítě na příč buď pravou nebo levou polovicí uprostřed, dostaneme polovičný štít na příč rozdělený. Polovičný štít modrý s levou polovicí rozdělenou (červenou a stříbrnou) měli vladykové Hrušovští z Hrušova a hrabata Hrzanové z Harasova měli polovičný štít stříbrný s levou polovicí červenou a černou, jako Homutové z Harasova (obr. 17.).

Obr. 17. Polovičný štít na příč rozdělený Hrušovských.

Obr. 18. Štít Kamýtských ze Lstiboře.

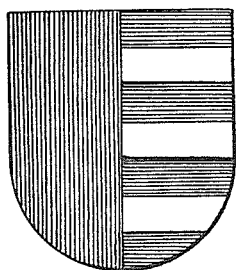

Obr. 19. Štít Prostiborský.

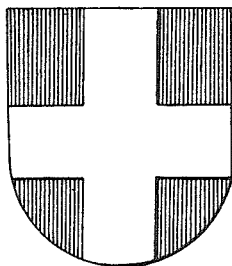
Je-li u štítu na příč polovičného jedna polovice zase na zděl rozdělena, povstanou tři pole. Takový štít jmenujeme, je-li horní polovice dělená štítem shora na dél a celým na příč polovičným a je-li dolní dolní polovice dělena štítem zdola na dél a celým na příč polovičným. Onen štít měli Kamýtští ze Lstiboře (obr. 18.) (červený a bílý, dole černý) tento Gerštorfové svrchu červený, spodu černý a bílý.

Rytířský rod saský z Wittern, jenž nyní v Čechách usedlý jest, má polovičný štít červený a stříbrný v hořejší polovicí a dolejší polovicí černou.

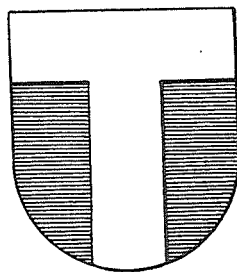
Ze mnoha kombinací posledního kusu připomínám dva jeho tvary, rozšířené po Čechách. Polovičný na zděl štít s pruhem uprostřed buď v pravé nebo levé polovici sluší vladkám Podmoklským z Prostiboře (obr. 19.), kteří mají pruh červený na stříbrné polovici s levou polovicí červenou nebo naopak. Polovičný štít s jednou polovicí červenou a s druhou buď třikrát červeně a stříbrně na příč rozdělenou nebo s třemi pruhy příčnými červenými na stříbrném poli měli pánové Švihovští z Ryžemberka a mají posud nynější hrabata Černínové z Chuděnic, kteří změnili jen barvu bílou v modrou a uprostřed do štítu svého z milosti Ferdinanda III. štítek s literami R M F dostali. Pro krátkost pojmenujeme onen Prostiborským, tento Ryžemborským neb Černínským (obr. 20.). Skříží-li se pruh na dél a pruh na příč v prostředku štítu aneb vynechají-li se ze šachovnice o devíti polích všechna prostřední pole, obdržíme kříž (obr. 21.). Kříž může také jíti pokosem a pošikem, jako nacházíme u Chřínovců ze Chřínova.

Obr. 20. Štít Černínský.

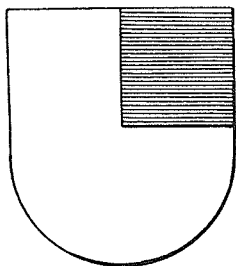
Obr. 21. Kříž na štítě.

Obr. 22. Kříž berličkový Nazův.

Tvary křížů jsou rozmanité, avšak náleží-li kříž k heroltským kusům, dotýkají se aspoň dvě jeho ramena na dvou stranách kraje štítu. Ostatní kříže najdeme mezi obecnými znameními. Když se několik úzkých křížů dohromady spojí, dostaneme mříž; schází-li kříži rameno hořejší, nazývá se křížem sv. Antonína nebo křížem berličkovým (obr. 22.) jaký měli vladkové Názové ze Chřenovic na Čáslavsku.

První čtvrt vyňatou ze štítu na kříž rozděleného nazýváme čtvrtí prázdňou, nebo také svobodnou a která často jen $\frac{1}{8}$ nebo $\frac{1}{9}$ štítu zabírá (tedy na štítě s křížem jedno ze čtyř polí v koutech). Pravidlem jest, že svobodnou čtvrt nalezáme obyčejně v hořejším pravém koutě a popisující erb takový jmenujeme kout jen tenkrát, když čtvrt svobodná jinde se nalézá než na svém obyčejném místě. Červená svobodná čtvrt na stříbrném štítě náležela vladkám Lukaveckým z Lukavce na Čáslavsku a sourodým Kamarétům ze Žirovnice (obr. 23.).

Obr. 23. Svobodná čtvrt Lukaveckých.

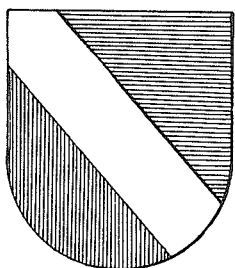
Místem nazývá se svobodná čtvrt uprostřed kraje štítu. Pokosem dělíme štít čarou, která z pravého hořejšího kouta do dolejšího levého se

nese a pošikem čarou, která naopak z levého hořejšího kouta do pravého dolejšího se nese. Popisujeme erb jmenujeme napřed barvu pravé polovice a potom levé, jak jsme již v úvodu pověděli.

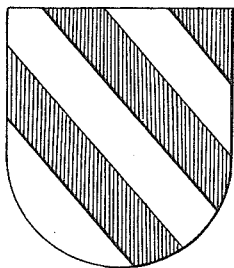
Odkrojí-li se čarou, která z prostředka hořejšího kraje štítu do středu pravého boku se nese, část štítu, nazýváme odkrojek ten pravým vrchem štítu šikmým, a učiní-li se tak v levém horním koutě štítu, dostaneme levý vrch štítu šikmý: oba bývají také menší míry, než jsme značili.

Odkrojek podobný v dolejší konci štítu nazývá se šikmým spodkem štítu a rozeznáváme pravý a levý šikmý spodek štítu. Pravý jsme našli na pečeti Václava Prudkého z Kopišti (1440, arch. musejní).

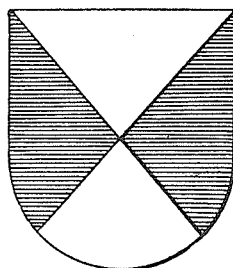
Co jsme svrchu spozorovali, dělíce štít na dél a na příč, platí též, když pokosem anebo pošikem na několik částí jej rozdělíme. Dělíce dvěma pokosnými čarami štít tři rozdílných barev, dostaneme štít dvakrát na pokos rozdělený (obr. 24.). Dělíce opět dvěma pokosnými čarami štít dvoubarevný, obdržíme pruh pokosný.

Obr. 24. Štít dvakrát na pokos dělený.

Obr. 25. Pokosné pruhy.

Obr. 26. Štít pokosem na kříž rozdělený Bořikovských.

Podobně při několika čarách počtem lichých štít třikrát, pětkrát, sedmkrát se rozdělí a dělen jsou sudým počtem čar pokosných nebo šikmých nese vždy na sobě polovic pokosných nebo šikmých pruhů, co čar má (obr. 25).

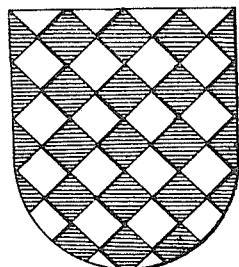
A jako jsme svrchu rozdílů v šířce jednotlivých kůlů a pruhů seznali, tak pokosný nebo šikmý pruh vedle původní své šířky, která třetinu štítu zabírá, též jen dvě sedminy štítu zaujímá; poloviční takový pruh, jenž kůlci nebo pružci se rovná, nazveme pruhem pokosným nebo šikmým a když dva nebo tři takové pruhy prostor jednoho pruhu zabírají, nazývají se dvojakými nebo trojakými pruhy pokosnými nebo šikmými.

Když se pokosnou a šikmou čarou protíná střed štítu, rozdělí se štít šikmým křížem na čtyři části, ze kterých část od vrchu štítu až do prostředka sahající nazýváme polem prvním, část podle pravého boku štítu polem druhým, část podle levého boku štítu polem třetím a část ode

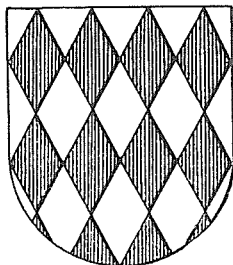
zpodu štítu až do středu sahající polem čtvrtým. Jako u obyčejného kříže pole první a čtvrté stejné barvy bývají a podobně pole druhé a čtvrté, tak věc se má u štítu šikmým křížem rozděleného jehož užívali modrého a stříbrného vladykové Boříkovští z Košmberka, vladykové z Nařov a ze Svojšína a původní pánové z Paběnic (obr. 26).

Stočíme-li štít čarou v prostřed rozdělený s několika čarami příčnými tak, že čára na dél buď se stane pokosnou čarou jinými čarami šikmými rozdělenou anebo šikmou čarou jinými pokosnými čarami rozdělenou, obdržíme štít jednou pokosně nebo šikmo rozdělený a dvakrát, třikrát, čtyřikrát, pětkrát pošikem nebo pokosem rozdělený; místa střídají se barvami.

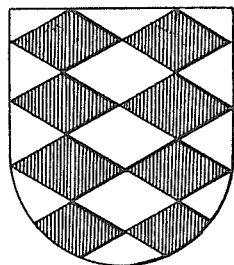
Je-li štít několika čarami pokosnými a příčnými rozdělen, jest samými čtverci posázen, které routami se nazývají: modře a stříbrně roughtovaný štít vladyk z Bobolusk na Moravě. Táhnou-li se pokosné a šikmé čáry paralelně k hlavní pokosné nebo šikmé čáře z pravého hořejšího kouta do levého dolejšího nebo naopak z levého hořejšího do pravého dolejšího se nesoucí povstanou při stejném počtu čar na pravé a levé straně hlavní pokosné nebo šikmé čáry čtverce (kvadrátky) na jedné hraně stojící (obr. 27.).

Obr. 27. Štít s pokosnými čtverci.

Obr. 28. Štít s routami postavenými.

Obr. 29. Štít s routami položenými.

Táhnou-li se pokosné a šikmé čáry více zpřímá, routy se prodlužují a obdrží dva tupé a dva ostré úhly a nazývají se obyčejně kosodélníky, velmi dlouhé nazývají se prodlouženými kosodélníky neb cívkami, také vřeteny. Modré a stříbrné kosodélníky má Bavorsko na svém štítě (obr. 28., 29.).

Kosodélníky buď na špici zpřímá stojí nebo jsou šikmě nakloněny podle toho, jak čáry se nesou; routy stanou se tupými nebo stlačenými, když čáry šikmé více horizontálním se podobají.

Ve staré heraldice nedbali toho, zda-li routy více méně kvadratické podlouhlé, vzpřímené nebo nakloněné byly, jako nedbali větších a menších polí na šachovnici. Které kombinace štítů jsme seznali, když buď pravá anebo levá polovice polovičného štítu na příč se rozdělila, nebo celá polovice dolejší neb hořejší jednu jedinou barvu dostala, tytéž kombinace nastanou, když pokosnými nebo šikmými čarami celými a polovičnými štít

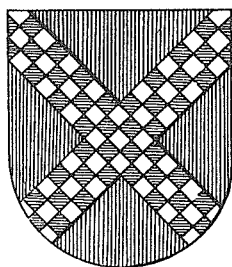
rozdělíme. Pokosem polovičný štít může míti ještě bud levou neb pravou polovici svou čarou šikmou ve dvě rozdělenou. Příkladu z Čech neznám na ten čas.

Dáme-li na štít místo pokosné a šikmé čáry v prostředku se protínajících pokosný a šikmý pruh v prostředku se protínající, obdržíme kříž sv. Ondřeje, který měli na štítě vladkove Chříňovci ze Chříňova na Plzensku (obr. 30.).

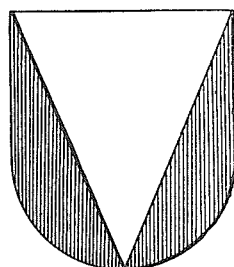
Sejde-li se na štítě několik pokosných a více šikmých pruhů v soplek se protínajících, dostaneme mříž šikmou obyčejně dvojí barvy, které jako u pletiva se proplétají.

Klín nebo špicí obdržíme na štítě, když dvě čáry, jedna šikmá, druhá pokosná, nebo obě pokosné nebo obě šikmé k sobě se sběhnou na kraji štítu. Čáry obě z dolních koutů štítu se nesou nahoru do prostředku vrchního okraje štítu a činí rovný klín, nesouce se opačným směrem shůry dolů činí klín obrácený (obr. 31.).

Ubírají se obě čáry směrem svrchu naznačeným z jednoho kraje štítu k protějšímu kraji, kde se v jednom bodu setkají, nazývá se klín postranním a to pravým nebo levým podle toho, kde se kterého kraje koncem svým dotkne. Nic na tom nezáleží, zdali obě čáry rovné nebo zahnuté jsou.

Obr. 30. Kříž sv. Ondřeje.

Obr. 31. Klín obrácený.

Státí se též může, že klín takový z kouta do kouta diagonálně protějšího směrem svým se nese, a nazývá se potom pokosným klínem koutu pravého, když v hořejším pravém koutě obě čáry pokosné se setkají a šikmým klínem koutu levého, když v hořejším levém koutě obě čáry šikmé se setkají. Nesou-li se obě čáry z hořejšího levého kouta do dolejšího pravého, nazývá se klín ten převráceným šikmým klínem z kouta levého, a nesou-li se obě čáry z hořejšího pravého kouta, nazývá se klín ten převráceným pokosným klínem z kouta pravého.

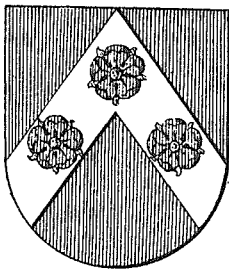
O všech jmenovaných klínech platí názvy jejich, když štít dvojí jen barvou vyznačen jest: barvou klínu a barvou štítu. Je-li trojí barva na štítě, má se za to, že klín štít ve dvě rozděluje, a dí se o takovém štítu na příklad: modrý klín na stříbrném a červeném štítě. Podobně trojbarvným býti může klín převrácený, pokosný, šikmý, převrácený šikmý a klín postranní pravý i levý.

Nesahá-li klín svou špicí až ke kraji, a je-li o to zkrácen, říká se mu snížený nebo stlačený.

Máme-li na štítě několik klínů vedle sebe, ať jsou již rovné nebo převrácené, ať do kouta některého nebo do okraje štítu obrácené, počítají se klíny, když jsou úplné, a když jsou na krajích neúplné, počítají se jen

čáry, které klíny činí a štít se pojmenuje na příklad třikrát na dél zašpicatělý červený a stříbrný. Také sbíhá se několik klínů v jednom bodě na kraji štítu a nebo v některém koutě; za příklad nám budiž štít, na němž sedm čar klínových uprostřed levého okraje štítu se sbíhá, stříbrného a červeného. Olomoucké biskupství má pět špicí nebo klínků stříbrných na modrém štítě. O všech klínech nebo špicích říci můžeme, že vedle čar rovných též čáry vykrojené mívají.

Klínu nebo špici podobná jest krokev, kterou sestrojíme dvěma pruhy šikmým a pokosným, jež ze zpod štítu vycházejíce k sobě se porádě blíží, až nahoře uprostřed vrchního kraje štítu se sejdou a ve špici končí (obr. 32). Štít s krokví může býti dvojbarevný nebo trojbarevný a podle toho rozeznáváme, jako při dělení štítu na dél a na příč, buď krokevní štít třikrát, pětkrát, sedmkrát, atd. rozdělený, nebo krokev jednu, dvě a tři na štítě dvakrát, čtyřikrát a šestkrát děleném podle lichého nebo sudého počtu čar; polovice sudých jest zároveň počtem krokví.

Obr. 32. Krokev.

Podle směru krokví rozeznáváme převrácené krokeve, postranní pravé nebo levé krokeve, krokev pokosné (do pravého hořejšího kouta obrácené) šikmé (do levého hořejšího kouta obrácené) převrácené pokosné a šikmé a krokevně rozdělený štít převrácený, postranní pokosný a šikmý.

Podle směru krokví rozeznáváme převrácené krokeve, postranní pravé nebo levé krokeve, krokev pokosné (do pravého hořejšího kouta obrácené) šikmé (do levého hořejšího kouta obrácené) převrácené pokosné a šikmé a krokevně rozdělený štít převrácený, postranní pokosný a šikmý.

Jsou-li krajní čáry krokví vykrojené, jmenuje se krokev vykrojenou; nesahá-li krokev až k vrchnímu okraji, nazývá se sníženou, nebo dosahuje-li sotva středu, nazývá se stlačenou a když pruhy její nevycházejí z koutů, nýbrž z okrajů, nazývá se krokví zvýšenou. Schází-li krokví špice, tak že se uříznutou býti zdá, jmenuje se krokví bez vrcholu.

Dělíme-li štít jak svislými a příčnými, tak pokosnými a šikmými čarami zároveň, povstanou zase nové kombinace. Polovičného štítu mohou jedna nebo druhá neb obě polovice pokosně nebo šikmo rozděleny býti a to buď pokosně nebo šikmě v přední i zadní polovici nebo v zadní polovici opačným směrem proti přední polovici: přední polovice štítu polovičného červená, zadní modře a stříbrně na pokos rozdělená, nebo přední polovice modře a stříbrně na pokos rozdělená a zadní polovice červeně a zlatě pošikem rozdělená. Také mohou jedna nebo druhá neb obě polovice několikrát pokosně nebo pošikem se dělit a máme-li na zadní polovici štítu polovičného ve dvou barvách tolik dílů, kolik v přední polovici, kde však barvy se zadní polovici se střídají, dostaneme štít s krokevemi střídajících se barev v obou polovicích například červený a stříbrný štít s krokevemi se střídajícími vladyk Hochauzarův z Hochauzu.

Je-li přední polovice štítu polovičného pokosnými čarami rozdělená a zadní polovice šikmými čarami, obdržíme štít s převrácenými krokevemi střídajících se barev.

Podobně věc se má, když místo abychom dělili štít na děl, jej rozdělíme na příč. Též může býti polovičný štít rozdělen jak pravé tak i v levé polovici pokosnými pruhy, které se střídají dvěma barvami v obou polovicích.

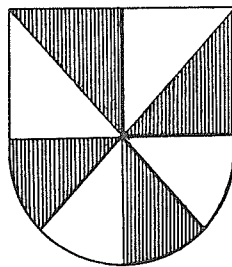
Štít může býti též na zděl nebo na příč rozdělen a šikmo křížem rozdělen.

Spojíme-li jak čáry na děl a čáry na příč, tak pokosné a šikmé na jednom štítě, dostaneme šteníř (obr. 33.). Štít takový rozdělen jest na osm trojúhelníků pravoúhlých, které se v prostředku dotýkají a je-li štít dvojbarevný čtyři a čtyři po jedné barvě mají. Kombinace šteníře jsou rozmanité: buď je štít rozdělen čarou na děl s polovičným štenířem, nebo je štít rozdělen čarou na příč s polovičným štenířem nebo naopak poprvé i podruhé. Šteníř obdrží dvanácte částí, když se rozdělí rozečtvrcený štít dvěma pokosnými a dvěma šikmými čarami, jež se ve středu protínají čáry mohou býti též vykrojeny. Krásný a tuším jediný příklad šteníře spatřujeme na náhrobku Hirza ze Zvíkova (1275) v Zlatokorunském klášteře (Obr. ve Hradec, XI, 26.).

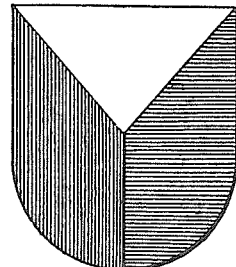
Jednotlivé pole šteníře jmenujeme kuželky. Kuželku sestrojíme polovičnou pokosnou čarou a polovičnou čarou příční, kterou z prostředka pravého okraje štítu do prostředka štítu k pokosné čáře táhneme. Kuželka bývá obyčejně v pravém hořejším koutě.

Sbíhají-li se na štítě čáry na příč nebo čáry na děl s pokosnými a šikmými čarami, vytvoří se řady špicí nebo klínů (kosočtverců polovičných): za příklad budiž štít se čtyřmi příčními řadami stříbrných a červených špicí — klínů. Jsou-li klíny tak uspořádány, že špice jedné řady dotýkají se středu základen vyšší řady, nazývají se špicemi.

Řadu obrazců sestrojených z čar podélných a příčných a z čar pokosných a šikmých ukončíme štítem, který na způsob vidličky nebo kříže lotrovského rozdělen jest. Z prostředka dolejšího kraje štítu nese se přímá čára vzhůru do středu štítu, kde se s čarou touto též pokosná i šikmá čára scházejí. Každý z těchto tří dílů štítu jest jiné barvy a štít se vylíčí takto: štít stříbrný, modrý a červený na způsob vidličky rozdělený (obr. 34.).

Obr. 33. Šteníř.

Obr. 34. Štít na způsob vidličky rozdělený.

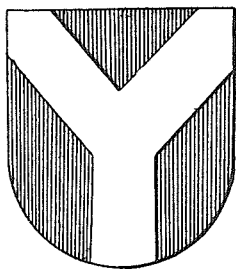
Vezmeme-li na štít právě vylíčený místo jedné čáry všech tří druhů po dvou čarách všech tří druhů, obdržíme při dvou barvách štítu lotrovský kříž nebo vidličku, složený z polovičného křídla a polovičného kříže Ondřejského. Odejme-li se z tohoto štítu třetina při vrchním kraji jeho, nazve se obrazec ten plným štítem lotrovským, nebo také štítem s dvěma pilíři.

Převrácený štít na způsob vidličky rozdělený nazývá se štítem na způsob žentouru rozděleným: štít černý, červený a stříbrný žentourovitě rozdělený.

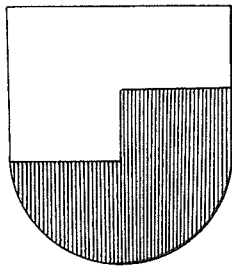
Štít s převráceným křížem lotrovským nazývá se štítem s žentourem a v Čechách mají převrácený kříž lotrovský nebo žentour na štítě rytíři a svobodní pánové Kfelfřové ze Zakšova (obr. 35.).

B. Obrazce sestrojené z krajných čar lomených a ohnutých.

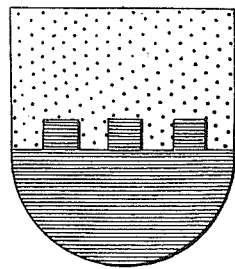
Z krajných čar lomených pravými úhly dostaneme stupeň a cimbuří. Stupeň sestrojíme dvěma čarami příčnými, které z obou postranních okrajů štítu v rozdílných výškách do prostředka jeho táhneme a tam svislou čarou spojíme. Podle toho, na které straně štítu vyšší část stupně se nalézá, také stupeň se nazývá buď stupněm pravým nebo levým a nese-li se od hořejšího okraje dolů do štítu, máme obrácený stupeň pravý nebo levý. Stupeň obdržíme také dvěma čarami podélnými zhora a zdola taženými, které uprostřed štítu příčná čára spojuje, stupeň stojí potom zpříma vzhůru a štít nazývá se stupněm nazdél rozděleným. Štít může takto několikrát rozdělen býti a když celou řadou stupňů buď na dél nebo na příč celý rozdělen jest, nazývá se štít řezem stupňovitým pokosně rozdělený. Štít se stupněm červené a stříbrné barvy byl u vládyk z Chlumu (obr. 36.).

Obr. 35. Štít Kfelfřů ze Zakšova.

Obr. 36. Štít se stupněm vl. z Chlumu.

Obr. 37. Štít stínkami rozdělený.

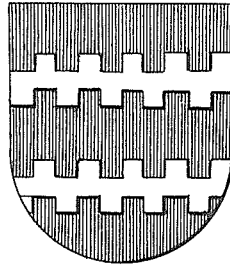
Nese-li se stupňovitá čára z prostředka obou postranních okrajů štítu vycházejíc vzhůru ke středu vrchního okraje, obdržíme špici stupňovitou nebo stavitelský štít nebo přední zeď domu. Kolik stupňů jest, určí se počtem svislých čar při každé stupňovité čáře.

Stěna nebo stínka jest vyvýšenina pravoúhlá na příčné čáře, ku př. štít stříbrný a černý stínkou rozdělený. Jsou-li na štítě více než dvě stínky, štít nazývá se stínkami rozdělený (obr. 37.). Dostanou-li se do krajů polovičné stínky, počítají se dvě polovičné za jednu celou. Každá rovná čára může býti stínkami opatřená, pročez máme kromě příčných čar se stínkami také čáry na dél, čáry pokosné a šikmé se stínkami, pruhy, kůly, krokve z jedné neb z obou stran stínkami opatřené (ostěné): štít stříbrný a červený stínkami na příč rozdělený a štít s pokosným pruhem

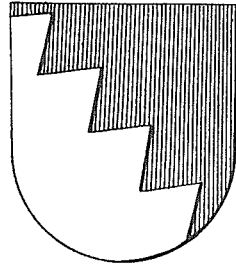

na obou stranách ostěným. Příčný pruh může míti stínky buď nahoru buď dolů obrácené, ale popisující štít opovíkáme jen stínky dolů obrácené, poněvadž první směr stínek pravidelný jest.

Cimbuřím nazýváme v heraldice české příčné pruhy se stínkami nahoře i dole na pruzích tak uspořádanými, že stínky v dolejší řadě střídají se místy svými se stínkami v hořejší řadě, aneb že jdou několikráte červené a bílé stínky vždy jedny nad druhými (obr. 38.). Vedle dvou pruhů ostěných na obou stranách bývají ještě dva pruhy: jeden ve vrchu, druhý u spodku štítu, ale každý z obou má jen stínky jednou řadou a to do vnitř štítu obrácené, tak že oba tyto poslední dva pruhy takorča jeden pruh na obou stranách ostěný činí a celkem na štítě

Obr. 38. Cimbuří na štítě.

Obr. 39. Štít špicemi rozdělený.

tři pruhy se stínkami na obou stranách máme. Pěkné cimbuří viděti na štítě pánů z Cimburka a Vojslavských z Vojslavic (obr. 38.).

Šířící se na vrchním konci stínky nazýváme stínkami širokými ostře do špice zaříznuté vlaskými nebo vroubenými stínkami a na obou stranách stupněm opatřené dvojnásobnými stínkami. Stínka dolů obrácená nazývá se zubem a proto při řezu stínkovitým řezu a zuby se takorča střídají. Jsou-li stínky přiostrěny nebo dvěma čarami šikmou a pokosnou na způsob štítu u domu pokryty a zuby mezinimi ležící podobně přiostrěny, dostaneme štít čarou z přiostrěných stínek rozdělený, která se rovná čáře ze železných kloboučků (štít stříbrný a modrý s řezem stínkovým přiostrěným).

Pokosné a šikmé stínky nazývají se suký, čára taková krajní čarou ostrvovou, obrazec ostrví.

Jestliže lomenými pravoúhlými čarami krajními štít dále ještě rozdělíme, obdržíme štíty berličkovou a křížovou čarou rozdělené. Berličková čára složena jest ze samých křížů berličkových t. j. bez hořejšího ramene kříže a štít může čarou tou v rozmanitých směrech rozdělen býti jako na př. stříbrný a modrý štít se šikmou čarou berličkovou.

Křížová čára sestrojena jest ze stínek křížových nebo z křížků, ze kterých každý na stupni jako na podstavci stojí a příklad její najdeš na štítě stříbrném a červeném s křížovou čarou na příč rozděleném. Jinak ještě štít se dělí pokosně nebo šikmo lomenými čarami krajními, ve kterých případech obdržíme štíty buď špicemi kratšími a delšími, buď tak řečenými vlčími kly nebo zuby rozdělené. Promluvíme napřed o štítech špicemi rozdělených (obr. 39.). Jsou-li špice tak dlouhé, že až protějšiho kraje štítu se dotýkají, počítají se špice a podle počtu štíty se třemi, čtyřmi, pěti a šesti špicemi se rozeznávají. Je-li jedné špice polovice na kraji

štítu, dostane se na protější okraj zase polovice a štít se dělí špicemi, jichžto postranní čáry potom počítajíc pravíme o takovém štítu, že jest na příklad zlatý a stříbrný štít sedmkráté špicemi dělený.

Krátkými špicemi obdržíme čáru zubatou, která též kůly, pruhy, krokve, stupně atd. ohraničovati může. Tak máme štít zubatými čarami rozečtvrcený, černý a stříbrný a také zubatý pokosný pruh stříbrný na červeném štítě.

Rovné špice střídají se se špicemi křivě zahnutými, které potom kly vlčími nazýváme. Doklady toho případné máme v heraldice české v rodu Vchynských, z něhož knížata a hrabata Kynští ze Vchynic a z Tetova pocházejí, jichžto erb třemi stříbrnými kly vlčími na červeném štítě se honosí. Jan ze Vchynic měl na své pečeti z roku 1417 (Drážďany) tři vřezy nebo špice zdola nahoru do prostředka štítu se nesoucí, jako Zikmund Razický ze Vchynic r. 1521 (museum české v Praze); Jan z Ohniče měl tři špice převrácené r. 1414 (Drážďany); Smila ze Vchynic erb z r. 1340 ukazuje tři špice od pravého okraje do středu štítu sahající (arch. Maltanský). Radslav Dlask ze Vchynic měl r. 1564 na svém štítě tři špice zdola nahoru se nesoucí, ze kterých krajní pravá špice až do vrchu štítu sahá (museum české), kterýžto erb našli jsme také u vládyk z Bechlína (na Slansku) roku 1430 a to u bratří Janka, Vaňka a Budivoje v archivu musea českého. Na Boleslavsku nedaleko Mělníka nesl podobný erb na své pečeti Bohuněk ze Stranova, totiž tři špice od levého kraje štítu pokosně do prostředka se nesoucí, prostřední špice sahá až do pravého hořejšího kouta štítu. Tři špice postupně z dolejšího konce štítu podle levého kraje vzhůru se nesoucí má na své pečeti Ctibor z Čihoště (na Čáslavsku) r. 1347 (Drážďany) a pan Epík z Krucburka v obráceném pořádku r. 1440 J. Hradec), jehož předkové Epík z Hrádku r. 1357 (Jir. Codex II b na str. 295) a Mikuláš z Hrádku r. 1297 se psali podle Hrádku Myškova u Zámostí na Boleslavsku: Mikuláš měl tři špice na štítě nesoucí se od prostředka pravého okraje štítu až do levého hořejšího kouta (arch. Malt.). Že i tento heroltský kus na štítě náhradním erbem byl, dokazuje nám štít Jana ze Šlovic na Olešné nedaleko Křivoklátu, který r. tři špice převrácené na štítě měl a r. ze tří špicí tři žezla na štít udělali si dal a to vrchními konci dolů obrácená, v obou případech Šlovský vládyka má na přilbici dvě křídla složená.*)

Ze křivých čar pokrajních jmenujeme:

1. Oblouk, čáru vydutou k prostředku štítu anebo vypouklou, která segmentem kruhu jest. V Hradci Jindřichově v kostele sv. Jana pod starou freskou Panny Marie, nedávno odkrytou, jest erb, jehož pravá strana vydutá jest zlatá a druhá červená.

2. Vroubkované čáry ze samých kulatých vroubků sestrojené, které na krajích každého obrazce na štítě býti mohou: na stříbrném štítě černý kříž vroubkovaný.

*) Kolář skládaje z paměti let nedoložil a data ta v jeho zápiscích nebylo lze najíti.

3. Opáčné předešlým jsou čáry ze samých kulatých obloučků nebo šupin sestrojené: štít stříbrný a černý šupinatou čarou na přič rozdělený.

Abychom výrazům vydutý a vypouklý dobře porozuměli, vyložíme je v ten smysl, že slovem vypouklými jmenujeme ty obrazce na štítě, které k pravému nebo vrchnímu kraji štítu obráceny jsou.

4. Heroltské kusy mohou též krajní čáry po způsobu vln zohýbané mít a pruhy, kůly, pokosné a šikmé pruhy takto ohraničené pořičím nebo řekami nazýváme.

Panský rod Plánských ze Žeberka měl na štítě červeném pokosné pořičí stříbrné, které také s pořičím jako kůl v podobeném a s pořičím šikmým se střídalo; pořičí samo posázeno bylo třemi listy lípovými, tak že obrazec tento již na rozhraní heroltských kusů a obecních obrazů jest.

Štít může býti též stříbrem a červenou barvou třikrátě shůry dolů čarami vlnitými rozdělen jako na pečeti pánů moravských z Greifenberku z r. v arch. Třeboňském a u stejnojmenného rodu bavorského dle Hefnerovy heraldiky na str. 66.

5. Stanou-li se záhyby vlnité čáry hlubšími a vyvýšeniny vyššími, říkají vyvýšeninám zvonky a čáře z takových zvonků sestrojené čára oblakovitá, štít potom takový nazývá se na příklad stříbrný a modrý oblakovitou čarou rozdělený. Také bývá štít celými řadami takových zvonků buď nahoru, buď nahoru i dolů obrácených rozdělen. Zvonky jednotlivé když jsou v polovici trochu rozděleny či naříznuty, nazývají se dvojnásobnými zvonky neb oblaky. Že všechny jmenované čáry rozmanité kusy heroltské nebo znaky ohraničovati mohou, na to jsme již dříve upozornili.

6. Štít může též rozkrojen býti na způsob šneku čarou křivou, která z jednoho kraje štítu vycházejíc do středu jeho se zakrouť a odtud do protějšího kraje spěje šnekovitou cestou: štít zlatý a stříbrný šnekovitou čarou rozdělený. Dvěma šnekovitými čarami, které z koutů štítu diagonálně proti sobě ležících proti sobě směřují, rozdělí se štít na čtyři části šnekovitým způsobem. Vybíhá-li šnekovitá čára na svém konci v podobu listu, takže každá ze dvou barev obrazem listu jest, obdržíme štít listem rozkrojený (listem lípovým, srdcovým a jetelovým) a když čára štít dělicí podobna jest tlamě zvířecí, obdržíme štít tlamou zvířecí rozdělený, ať v pravo ať v levo obrácena jest. V Lysé nad Labem nalezen r. 1891 při bourání kostela trojhranný kamenný štít, z jehož hořejšího levého kouta do středu štítu lilie heraldická, vyvýšená se nese. Jest to tedy štít lilií rozdělený.

Z rohatých tvarů oblakovitě čáry povstaly ve XIV. věku železné kloboučky, které se vyskytají ve příčných řadách, obyčejně modré ve stříbrném poli. V takovýchto řadách střídá se rovný železný klobouček s obráceným druhé barvy. Železné tyto kloboučky nazývají se u anglických, francouzských a také německých heraldiků popelicemi a jednotlivé

kloboučky pokládají se za vydělané kůže popelice nebo norvéžské ve-verky. Proti tomu, že by byly kloboučky opravdové kůže popelice, uvozuje svob. p. ze Sackenů několik důvodů. Hlavní jest ten, že kolikráte až dvacet takových kloboučků na štítě bývá, tak že by tolik popelicí nemohlo se tam vměstnati; též by ani nebylo možné vystihnouti těmito kožemi jednak mnohé způsoby, jakými kloboučky postaveny bývají, jednak také barvy, ve kterých se vyskytají. A také se nemůže s tím souhlasiti, jak Hefner tvrdí, že by šedivá popelice vedle stříbra na štítě dobře se nesla. Dále zapomínati se nemá, že kloboučky vždy barvou jsou, ale kožešina také na barvu klásti se může a naopak. Abychom měli opravdové železné klobouky před sebou, tomu nelze též místa dáti, poněvadž často celý štít jimi po-tažen bývá a na okrajích neúplné se spatřují, jako když štít poset jest liliemi, koulemi, skvrnami na hranostaji atd. Budou asi kloboučky tyto vzorkem, jakých mnoho vystřihující látky našli.

Dostí často vidíme lemy a obruby šatů vystřihané na způsob oblaků nebo železných kloboučků, zvláště rytířské kabátce, kterým také lendnery říkali a právě tyto velmi často modré byly, odrážejíce se od lesklého kovu pañcířů a brnění, které pokrývaly. Při stanech a obrubách takovýto tvar stříhu sám sebou se naskytá.

Z toho, že oblaka některých erbů XIII. století ve XIV. století se v kloboučky železné mění a později jednou oblaka, podruhé kloboučky na týchže erbích se vyskytují, soudili mnozí, že vlivem gothického slohu oblaka zakulacená podle romanského slohu zešpičatěla. *)

---

*) Sepsání Kolářovo jen nepatrně pozměněné.